

Bachelor Thesis

Goed voorbereid naar het vo!

Naam: Lisanne Kreulen
Studentnummer: 10007
Opleiding: Voltijd pabo
Jaar van afstuderen: 2022-2023

Inhoudsopgave

<i>Voorwoord</i>	2
<i>Excerpt</i>	5
<i>Samenvatting</i>	5
<i>Hoofdstuk 1: Introductie en probleemstelling</i>	6
1.1 Context.....	6
1.2 Aanleiding.....	6
1.3 Praktijkprobleem.....	6
1.4 Relevantie en actualiteit.....	7
1.5 Begripsverheldering.....	8
1.6 Onderzoeksdoelen.....	8
1.7 Hoofd- en deelvragen.....	9
<i>Hoofdstuk 2: Theoretisch kader</i>	10
Paragraaf 2.1: Inleiding literatuurstudie.....	10
Paragraaf 2.2: Literatuurstudie.....	10
Paragraaf 2.3: Conclusie literatuurstudie.....	18
<i>Hoofdstuk 3: Contextonderzoek</i>	20
3.1 Methode contextonderzoek.....	20
3.2 Resultaten contextonderzoek.....	25
3.3 Conclusie contextonderzoek.....	30
<i>Hoofdstuk 4: Conclusie</i>	32
4.1 Discussie.....	32
4.2 Conclusie en advies.....	32
<i>Hoofdstuk 5: Ontwerpen</i>	34
5.1 Ontwerpeisen.....	34
<i>Bijlage</i>	38
Bijlage 1: Verklaring inzake oorspronkelijkheid en gedragscode onderzoek.....	38
Bijlage 2: Toestemmingsformulier voor opname en beschikbaarstelling thesis in de HBO Kennisbank ...	39
Bijlage 3: Observatielijst executieve functies groep 8A.....	40
Bijlage 4: Observatielijst executieve functies groep 8B.....	44
Bijlage 5: Resultaten observaties executieve functies groep 8A + 8B.....	48
Bijlage 6: Checklist executieve functies (leerlingen).....	49
Bijlage 7: Beheersing executieve functies groep 8A + 8B (leerlingen).....	53
Bijlage 8: Vragenlijst executieve functies ouders.....	54
Bijlage 9: Observatieschema leerlingen.....	55
Bijlage 10: Vragenlijst executieve functies leerkrachten.....	56
Bijlage 11: Observatieschema leerkrachten.....	57
Bijlage 12: Resultaten vragenlijst ouders.....	58

Bijlage 13: Overige opmerkingen vragenlijst ouders	59
Bijlage 14: Resultaten observaties leerlingen groep 8	60
Bijlage 15: Resultaten vragenlijst executieve functies leerkracht 8A	82
Bijlage 16: Resultaten vragenlijst executieve functies leerkracht 8B.....	84
Bijlage 17: Resultaten observaties leerkrachten	86

Excerpt

Onderwerp: *Executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.*

Onderzoeksgroep: *Leerlingen en leerkrachten van groep 8.*

Methode: *Literatuuronderzoek, vragenlijsten en observaties.*

Conclusie: *Leerkrachten dienen leerlingen te helpen bij het aanleren van executieve vaardigheden door middel van een gepaste methodische aanpak.*

Samenvatting

De leerlingen uit groep 8 van School A gaan volgend jaar naar het voortgezet onderwijs. Ongeveer 60% van de leerlingen zit na drie jaar voortgezet onderwijs op hetzelfde niveau als het geadviseerde niveau. Hieruit blijkt dat de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs door allerlei factoren beïnvloed wordt. Tijdens onderwijstransities wordt een groot beroep gedaan op executieve functies. De leerkrachten van groep 8 geven aan weinig kennis te hebben over executieve functies en weten niet hoe ze deze het beste kunnen stimuleren bij de leerlingen. Om die reden is de volgende hoofdvraag opgesteld: *Hoe creëren de leerkrachten van groep 8 van School A een leeromgeving die de ontwikkeling van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement stimuleren om de overstap naar het voortgezet onderwijs kleiner te maken?*

Executieve functies zijn mentale processen die superviserend zijn bij het denken en gedrag. Ze zijn nodig voor sociaal en doelgericht gedrag. De ontwikkeling wordt beïnvloed door contexten zoals thuis en school. De executieve functie planning is het vermogen een plan te bedenken en prioriteiten te stellen om doelen te halen of taken te voltooien. De executieve functie organisatie is een vaardigheid om structuren te bedenken of informatie en materialen te organiseren en bij te houden. Timemanagement is het vermogen om in te kunnen schatten hoeveel tijd er beschikbaar is, hoe deze te besteden is en hoe om te gaan met tijdsbeperkingen en deadlines. Vanaf de kleuterklas tot universiteit speelt dit een belangrijke rol. De ontwikkeling van executieve functies begint rond de leeftijd van acht jaar en blijft zich verder ontwikkelen tot ver in de adolescentie. Leerkrachten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van deze vaardigheden door directe aanwijzingen te geven tijdens de schooldag. Ook de inzet van een vaste methode, het spelen van spellen en het maken van huiswerk kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van executieve functies.

De leerkrachten van groep 8 van School A stimuleren de executieve functies planning, organisatie en timemanagement door leerlingen te helpen bij het planningsproces, door vragen te stellen die te maken hebben met executieve functies, door het gebruik van vaste routines, een timer en door het geven van huiswerk. De leerkrachten zijn onbewust bekwaam in het stimuleren van executieve functies.

Het advies richting het ontwerp is gericht op het verbeteren van kennis over executieve functies van de leerkrachten. Daarnaast zorgt het voor aansluiting tussen ouders, leerkrachten en leerlingen wat bijdraagt in de ontwikkeling van de leerlingen. Tot slot stimuleert het ontwerp autonomie en verbeteren de leerlingen de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

Hoofdstuk 1: Introductie en probleemstelling

In hoofdstuk 1 wordt de context van de school en de aanleiding van het onderzoek beschreven. Hieruit komt een praktijkprobleem naar voren. De relevantie en actualiteit worden besproken. Vanuit de onderzoeksdoelen wordt de hoofdvraag weergegeven met de daarbij behorende deelvragen. Ook worden relevante begrippen gedefinieerd en verhelderd.

1.1 Context

Dit onderzoek vindt plaats in groep 8 van School A, een school van de stichting Mijnplein. In 2021 zijn School B, School C en School D te Plaats A gefuseerd en samen verdergegaan onder deze naam. De school telt ongeveer 490 leerlingen die verdeeld zijn over drie locaties: Stationsweg, Molenstraat en Boerhaar. In totaal zijn er 19 klassen waarvan twee groepen 8. Groep 8A heeft 23 leerlingen, groep 8B heeft 25 leerlingen wat een totaal van 48 leerlingen in groep 8 betekent. Groep 8A heeft twee leerkrachten die beide parttime werken. De leerkracht van groep 8B staat fulltime voor de groep.

Het team bestaat uit 1 directeur, 1 adjunct-directeur, 32 leerkrachten, 2 intern begeleiders, 3 onderwijsassistenten, 1 vakleerkracht gym, 1 conciërge en een administratief medewerker. De missie van School A is *'Ieder kind elke dag een YES-moment.'* Dit wordt gewaarborgd door de drie V's: veiligheid, verwondering en verantwoordelijkheid. De school is een soort minimaatschappij. En die maken we samen (School A, z.d.).

1.2 Aanleiding

Mensen hebben een aangeboren vermogen om uitdagingen aan te gaan en doelen te realiseren dankzij executieve functies (Dawson & Guare, 2010). De schoolopleiders van School A geven aan dat de leerkrachten het lastig vinden wat zij mogen verwachten van de leerlingen, welke oefeningen helpend zijn om executieve functies te stimuleren en hoe alle drie de locaties dezelfde taal gaan spreken. Vanuit deze informatie is de onderzoeker in gesprek gegaan met leerkrachten. Tijdens de gesprekken met de leerkrachten van groep 8 is duidelijk geworden dat zij weinig tot geen kennis hebben van executieve functies. De leerkrachten weten niet welke executieve functies er zijn en op welke manier zij deze kunnen bevorderen bij de leerlingen. Echter vinden zij dit wel van belang. Daarnaast geven de leerkrachten tijdens het gesprek aan dat de overgang naar het voortgezet onderwijs voor veel leerlingen een grote aangelegenheid is. Op de middelbare school wordt meer zelfstandigheid verwacht van de leerlingen. De leerkrachten vinden het waardevol om de leerlingen met een goed gevulde rugzak naar het voortgezet onderwijs te sturen.

1.3 Praktijkprobleem

Zoals in de aanleiding is beschreven, hebben de leerkrachten van groep 8 van School A weinig tot geen kennis over executieve functies. Daarnaast is de overgang naar de middelbare school voor veel leerlingen een uitdaging omdat er meer zelfstandigheid van hen wordt verwacht. Om het praktijkprobleem inzichtelijk te krijgen, zijn er observaties in beide groepen 8 uitgevoerd. De groepsleerkrachten hebben een observatielijst over executieve functies ingevuld. De uitkomsten hiervan zijn te vinden in *bijlage 3 en 4*. Het gemiddelde van beide klassen is weergegeven in *bijlage 5*.

Uit *bijlage 5* blijkt dat de leerlingen van groep 8 van School A het meeste moeite hebben met de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement aldus de leerkrachten. De leerlingen vinden het lastig om aan te geven wat zij verwachten te kunnen doen in een bepaalde tijd en de tijd zelf in de gaten te houden. Ook hebben ze moeite om een tijdsdoel te stellen bij een bekende taak en het maken van een huiswerkplanning in een agenda. De leerkracht van groep 8B stelt vast dat de leerlingen in de aanvangsfase zitten als het gaat om de executieve functies metacognitie en flexibiliteit. Groep 8A heeft hier geen moeite mee.

De leerlingen van groep 8 hebben een checklist over executieve functies ingevuld om de beginsituatie in kaart te brengen. Deze zijn te vinden in *bijlage 6*. Volgens de resultaten van de checklist, beheerst 44,5% van de leerlingen de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement. Aldus de leerlingen zelf hebben ze moeite om aan te geven hoeveel taken zij in een bepaalde tijd kunnen doen, een huiswerkplanning maken in een agenda, een overzicht maken wat wanneer moet gebeuren en zelf bij bekende taken een tijdsdoel stellen.

Door het vergelijken van beide resultaten kan worden vastgesteld dat er de grootste verbetering te behalen valt in de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

1.4 Relevantie en actualiteit

Jaarlijks maken bijna 200.000 leerlingen de overstap van het primair onderwijs (PO) naar het voortgezet onderwijs (VO) aldus de Inspectie van Onderwijs (2015). Het is een belangrijke en grote stap en de impact is voor iedere leerling groot. Daarnaast bestaat het gevaar dat leerlingen niet op een passend niveau worden geplaatst of snel vastlopen en afstromen als de begeleiding niet goed verloopt of de voorbereiding onvoldoende is. Onderzoek van Timmermans, Kuyper en Van der Werf (2013) toont aan dat ongeveer 60% van de leerlingen na drie jaar voortgezet onderwijs op hetzelfde niveau zit als het geadviseerde niveau. Hieruit blijkt dat de overgang van basis- naar voortgezet onderwijs door allerlei factoren beïnvloed wordt.

Tijdens overgang van de basisschool naar de middelbare school, worden zwaardere eisen gesteld aan ontwikkelde executieve functies van het kind aldus Verschueren & Koomen (2016). Er komen veel situaties voor waarin goed ontwikkelde executieve functies van belang zijn. Psychologen Norman en Shallice (1986) schetsen vijf soorten situaties waarin een goede ontwikkeling van executieve functies vereist zijn om tot een optimale prestatie te komen. Dit zijn situaties waarbij planning en besluitvorming vereist is, situaties waarbij bijsturing en foutencorrectie van gedrag nodig is, nieuwe vormen van gedrag of nieuwe opeenvolgingen van handelingen, gevaarlijke of technisch moeilijke situaties en situaties waarbij ingeroest gedrag of gewoontes moeten worden doorbroken. De relaties tussen leerlingen en leerkrachten zijn volgens Korperhoek et al., (2014) van invloed op de leerprestaties. Eveneens hangen interpersoonlijke relaties samen met de motivatie van leerlingen.

1.5 Begripsverheldering

Executieve functies

Executieve functies is een verzamelnaam voor mentale processen die een superviserende rol hebben bij het denken en het gedrag aldus Cooper-Kahn en Foster (2014). Het zijn een aantal functies die onze inspanningen coördineren om een doel te bereiken. Dankzij executieve functies kan iemand een strategie ontwerpen, beginnen met een stapsgewijze aanpak, effectief reageren op veranderingen en problemen en dat alles terwijl de uiteindelijke doelen in het oog worden gehouden.

Planning

Planning is één van de executieve functies waarbij een plan wordt bedacht om een doel te bereiken of een taak te voltooien. Er worden beslissingen genomen over wat meer en minder belangrijk is (SLO, z.d.).

Organisatie

Organisatie is het ordenen van dingen of indelen volgens een bepaald systeem. Daarnaast wordt zorggedragen dat alle behoeften aanwezig zijn (SLO, z.d.).

Timemanagement

Timemanagement zorgt ervoor dat mensen kunnen inschatten hoeveel tijd ze hebben, hun werk kunnen indelen en omgaan met tijdslimieten en deadlines (SLO, z.d.).

Leeromgeving

Met leeromgeving wordt bedoeld het aantal middelen, strategieën, personen en faciliteiten dat de lerende in staat stelt om te leren. Het best leert de lerende door interactie met die leeromgeving (woorden.org).

Voortgezet onderwijs

Na de basisschool gaan de leerlingen naar het voortgezet onderwijs. ‘‘Het voortgezet onderwijs omvat het voorbereidend wetenschappelijk onderwijs (vwo), het hoger algemeen voortgezet onderwijs (havo), het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo) en het praktijkonderwijs’’ (CBS, z.d.).

1.6 Onderzoeksdoelen

Het doel van dit onderzoek is de overstap naar het voortgezet onderwijs kleiner te maken door specifiek te richten op de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement. Dit onderzoek draagt bij in de ontwikkeling van de leerkrachten van groep 8 van School A om een stimulerende leeromgeving te creëren en hiermee de deskundigheid over executieve functies te vergroten. Hiervoor moeten leerkrachten kennis en inzichten verwerven en praktische handvaten meekrijgen om een leeromgeving te creëren waardoor de executieve functies het best ontwikkeld kunnen worden. Door dit onderzoek zullen ook de leerlingen profijt hebben, waardoor ze beter voorbereid zijn op het voortgezet onderwijs.

1.7 Hoofd- en deelvragen

Hoofdvraag:

Hoe creëren de leerkrachten van groep 8 van School A een leeromgeving die de ontwikkeling van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement stimuleren om de overstap naar het voortgezet onderwijs kleiner te maken?

Deelvragen theorie:

1. Wat zijn de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement?
2. Wat kan er van een leerling in groep 8 verwacht worden op het gebied van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement?
3. Welke rol heeft de leerkracht ten aanzien van executieve functies?
4. Welke methodische aanpak draagt bij aan het ontwikkelen van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement?

Deelvragen praktijk:

5. Wanneer zetten leerlingen van groep 8 van School A de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement in?
6. Welke methodische aanpak wordt er op School A gebruikt om de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement te stimuleren?
7. Wat doen de leerkrachten van groep 8 van School A nu aan het stimuleren van de executieve functies planning, organisatie en timemanagement?

Hoofdstuk 2: Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de generieke kennisvragen in het theoretisch kader door middel van literatuur. Uiteindelijk wordt een conclusie getrokken op basis van het theoretisch kader.

Paragraaf 2.1: Inleiding literatuurstudie

In het theoretisch kader wordt antwoord gegeven op de volgende deelvragen:

1. Wat zijn de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement?
2. Wat kan er van een leerling in groep 8 verwacht worden op het gebied van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement?
3. Welke rol heeft de leerkracht ten aanzien van executieve functies?
4. Welke methodische aanpak draagt bij aan het ontwikkelen van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement?

Paragraaf 2.2: Literatuurstudie

2.2.1 Executieve functies: planning, organisatie en timemanagement

Executieve functies, we gebruiken ze allemaal en kunnen er niet zonder. Volgens Cooper-Kahn en Foster (2014) is het een verzamelnaam voor mentale processen die een superviserende rol hebben bij het denken en het gedrag. Het gaat om denkprocessen (functies) die nodig zijn voor het uitvoeren (executie) van sociaal en doelgericht gedrag. Volgens Lecompte e.a. (2006) verwijzen executieve functies naar een aantal onafhankelijke, hogere-orde cognitieve processen die efficiënt en doelgericht gedrag aan de omgeving mogelijk maken. Ieder mens wordt hiermee in staat gesteld om controle en grip te krijgen op de wereld. Malfait (2020) stelt dat executieve functies cruciaal zijn in het krijgen, behouden en doorgroeien in werk, het maken en onthouden van vriendschappen, huwelijksgeluk, gewichtscontrole, weerstand tegen alcohol-/ drugsgebruik, en uit de gevangenis blijven. Van Loo en Van Doorn (2019) definiëren executieve functies echter ook als zelfregulerende functies die ons in staat stellen intentioneel en doelgericht een probleem op te lossen.

Van de Wiel (2018) stelt terecht: 'Sinds het gebruik van de term executieve functies duiken er verschillende (elkaar deels overlappende) definities op. 'Dit betekent automatisch dat er verschillende termen worden gebruikt om de executieve functies inzichtelijk te maken.' In dit onderzoek worden de executieve functies van Dawson & Guare (2010) aangehouden: planning, organisatie, timemanagement, metacognitie, taakinitiatie, volgehouden aandacht, werkgeheugen, inhibitie, flexibiliteit, emotieregulatie, doorzettingsvermogen.

De executieve functies kunnen worden verdeeld in twee aspecten: cognitie (planning, organisatie, timemanagement, metacognitie en werkgeheugen) en gedrag (taakinitiatie, volgehouden aandacht, inhibitie, flexibiliteit, emotieregulatie en doorzettingsvermogen). Kort samengevat: denken en doen. Ook kunnen executieve functies worden opgesplitst in lagere orde executieve functies (impulscontrole, werkgeheugen en cognitieve flexibiliteit) en hogere orde executieve functies (gedragsevaluatie, plannen, organiseren, probleemoplossend denken) aldus Malfait (2020).

Executieve functies zijn niet waarneembaar. Gedrag daarentegen wel. Dit komt voort uit de manier waarop verschillende hersengebieden samenwerken in interactie met de omgeving (thuis, school, sport). Het ontwikkelen ervan is volgens Van Loo en van Doorn (2019) cruciaal voor een adequate cognitieve ontwikkeling en voor een adequate sociale, emotionele en affectieve ontwikkeling. Thuis en school zijn de belangrijkste contexten die van invloed zijn op de groei van executieve functies.

Cognitieve functies

Executieve functies staan in relatie tot cognitieve functies. Cognitieve functies bepalen hoeveel we weten, wat we weten en wat we zouden kunnen doen (Van Loo en van Doorn, 2019).

‘Het zijn processen die zo fundamenteel zijn, dat zij vereist zijn om te gebruiken in het begrijpen en leren van een wijze van gebeurtenissen en feiten.’

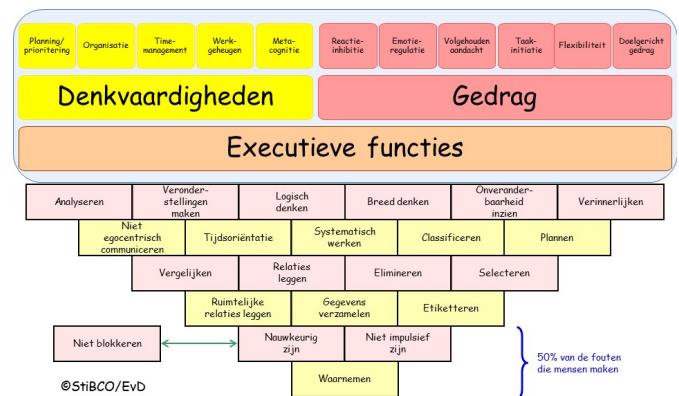
Van Loo en Van Doorn (2019). Executieve functies bepalen of, hoe en wanneer we iets doen.

Bij het inzetten van een executieve functie, doen we beroep op meerdere cognitieve bouwstenen tegelijk.

Volgens Van Loo en Van Doorn (2019) kan het zijn dat cognitieve functies wel voldoende ontwikkeld zijn maar

executieve functies niet. Doordoor zijn we niet in staat om onafhankelijk, doelgericht en zelfregulerend te functioneren. Hieruit blijkt dat het nog belangrijker is om aandacht te schenken aan mogelijk zwakke executieve functies.

Cognitieve functies in relatie tot de executieve functies

Afbeelding 1: Cognitieve functies

Zelfsturing

Door executieve functies wordt zelfsturing mogelijk gemaakt aldus Smidt (2018). Zelfsturing is het vermogen om je gedrag effectief te sturen. Hiermee haal je het beste uit jezelf en je interactie met anderen. Als je in staat bent om je gedrag in goede banen te leiden, draagt dat bij aan een gevoel van grip op je leven. Dit is belangrijk omdat het mogelijkheden biedt om je koers te bepalen en keuzes te maken. Smidt (2018) stelt dat zwak ontwikkelde executieve functies op verschillende manieren tot uiting kunnen komen, afhankelijk van de situatie. Een kind kan moeite hebben met het ordenen van zijn spullen op school maar thuis wel prima in staat zijn om zijn voetbaltas in te pakken.

Planning

Eén van de executieve functies is planning. Dit is het vermogen om een plan te bedenken en prioriteiten te stellen om doelen te halen of taken te voltooien volgens Dawson en Guare (2022). Hierbij gaat het om het opstellen van een plan en indien nodig bijstellen. Volgens Malfait (2020) gaat het bij de executieve functie planning om het vermogen om beslissingen te nemen over waar deze onze aandacht op moet richten of niet. Dit komt in het dagelijks leven van volwassenen voortdurend voor. Door kinderen op jonge leeftijd in aanraking te brengen met planning, leren ze dat je iets beter kunt uitvoeren of overzien wanneer je een plan hebt gemaakt. Uiteraard is het ook belangrijk om je aan de planning te houden. Als je zonder plan zomaar ergens aan begint, kan dit minder efficiënt zijn en moeilijker om gestelde doelen te bereiken.

Organisatie

De executieve functie organisatie is een vaardigheid om structuren te bedenken of informatie en materialen te organiseren en bij te houden aldus Malfait (2020). Volgens Dawson en Guare (2022) bedenk en handhaaf je een systeem waarmee belangrijke zaken worden bijgehouden en geordend. SLO (2019) stelt dat je door een goede organisatie overzicht houdt, beter en sneller beslissingen kunt nemen en minder fouten maakt. Dit resulteert in tijdswinst en mogelijk een beter resultaat.

De meeste methoden vatten planning en organisatie onder één noemer. Het zijn denkprocessen die nodig zijn om dingen gedaan te krijgen voor korte of langere termijn. Er wordt op verschillende momenten beroep gedaan op het vermogen om te plannen en organiseren. Denk bijvoorbeeld aan: spullen of materialen pakken, een som oplossen, een opdracht op tijd afmaken, knutselen en spullen in een laatje opbergen (Smidt, 2018).

Timemanagement

De executieve functie timemanagement wordt door Dawson en Guare (2022) beschreven als vermogen om in te kunnen schatten hoeveel tijd er beschikbaar is, hoe deze te besteden is en hoe om te gaan met tijdsbeperkingen en deadlines. Vaak hebben kinderen hier op jonge leeftijd moeite mee. Volgens SLO (2019) weten ze niet hoe ze tijd het beste kunnen besteden en hoe ze met deadlines om moeten gaan. Deze vaardigheid wordt door volwassenen vaak overgenomen totdat het kind kan klokkiijken. Oudere kinderen moeten bijvoorbeeld leren dat ze eerst huiswerk maken voordat ze andere dingen gaan doen. Als kinderen merken dat ze geneigd zijn om zich te richten op leuke zaken en snel van taak wisselen, is het noodzakelijk dat ze hun tijd goed plannen.

Doelen planning, organisatie en timemanagement

Dawson en Guare (2022) stellen de volgende doelen voor de executieve functies planning, organisatie en timemanagement :

Doelen planning, organisatie en timemanagement	
Planning <i>De leerling geeft blijk van vaardigheden in planning en prioriteiten stellen door:</i>	• Dagelijkse studieplannen te maken en te volgen. • Langetermijn taken op te splitsen in kleinere deeltaken met een tijdplanning. • Aantekeningen te maken tijdens de lessen over de belangrijkste begrippen en illustratieve details. • Voor toetsen te leren door zich te concentreren op het belangrijkste materiaal dat nodig is om de vaardigheden of inhoud onder de knie te krijgen. • Opstellen te schrijven met alinea's die de belangrijkste ideeën en illustratieve details of argumenten in een logische volgorde bevatten.
Organisatie <i>De leerling geeft blijk van organisatie door:</i>	• Materiaal op een bepaalde plaats op te bergen (in schrift, tas, bank, tafel en studieruimte). • Consequent een organisatiesysteem te volgen (bijvoorbeeld onnodige papieren weggooien, huiswerkopdrachten op een bepaalde plaats zetten, papieren voor elk vak afzonderlijk ordenen). • Een opgeruimd bureau te hebben om aan te werken.
Timemanagement <i>De leerling geeft blijk van timemanagement door:</i>	• Overal op tijd te arriveren. • Opdrachten op de vastgestelde datum af te hebben. • Een werkplan te maken voor langere opdrachten (met inbegrip van leren voor toetsen) dat het werk over verscheidene dagen verspreidt. • In staat te zijn om nauwkeurig in te schatten hoeveel tijd een werkopdracht kost. • Te vermijden meer taken en verantwoordelijkheden (met inbegrip van buitenschoolse activiteiten) op zich te nemen dan de tijd toelaat.

2.2.2 Ontwikkeling leerling groep 8 in relatie met executieve functies

Executieve functies zijn vanaf de kleuterklas tot de universiteit de sleutel tot succes. Zoals eerder benoemd hebben executieve functies betrekking op bijna alle aspecten van het leven. De ontwikkeling van executieve functies, verloopt volgens een vaste manier.

Leeftijdssfasen

De ontwikkeling van executieve functies loopt volgens Smidt (2018) op de volgende manier tijdens verschillende leeftijdssfasen:

- **0-3 jaar:** Motorische impulsbeheersing (meer controle over je motoriek), werkgeheugen (één of twee dingen tegelijkertijd onthouden).
- **3-6 jaar:** Verbale impulsbeheersing (even wachten met iets zetten), flexibiliteit in denken en doen (je verplaatsen in een ander), werkgeheugen (twee of drie dingen tegelijkertijd kunnen onthouden).
- **6-9 jaar:** tijdsbesef, planning (verder kijken dan het 'nu'), emotieregulatie.
- **9-13 jaar:** planning, zelfevaluatie (inzicht in eigen gedrag).
- **13 jaar en ouder:** verfijning, samenwerking tussen functies.

In de leeftijd van twee tot zeven jaar vindt een belangrijke ontwikkelsprong plaats voor de drie lage orde executieve functies: impulscontrole, werkgeheugen en cognitieve flexibiliteit (Malfait, 2020). De prefrontale cortex ontwikkelt zich daarna steeds geleidelijke tot aan de jonge volwassenheid. De hogere orde executieve functies bouwen zich volgens Malfait (2020) voort op lagere orde executieve functies. Dit betekent automatisch dat deze zich later ontwikkelen. Vanaf acht jaar komen plannen en organiseren op gang en dit ontwikkelt zich door tot ver in de adolescentie. Executieve functies zijn erg gevoelig voor ervaringen van stress, drukte en onzekerheid. Het is daarom goed om te beseffen dat zwakke executieve functies variabel zijn bij iedereen.

De executieve functie planning ontwikkelt zich in de leeftijd van 6-13 jaar. Van een 6-9 jarige mag verwacht worden dat ze zelfstandig opruimen, weten op welke dag ze activiteiten hebben en een gezelschapsspelletje kunnen spelen. Een 10-13 jarige moet zelfstandig spullen kunnen pakken voor sportwedstrijden en huishoudelijke klusjes kunnen uitvoeren (Smidts & Huizinga, 2022).

Toch hebben leerlingen begeleiding nodig als het gaat om bepaalde vaardigheden. Tabel 1 geeft een overzicht van activiteiten die leerlingen zelfstandig moeten kunnen uitvoeren of waar hulp bij nodig is. Leerlingen in groep 7-8 hebben op het gebied van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement nog moeite om een inschatting te maken van beschikbare tijd, een spreekbeurt voorbereiden en meerdere huiswerkopdrachten plannen en uitvoeren.

	Groep 1-2 (4-6 jaar)		Groep 3-4 (6-8 jaar)		Groep 5-6 (8-10 jaar)		Groep 7-8 (10-12 jaar)	
	Met hulp	Zelfstandig	Met hulp	Zelfstandig	Met hulp	Zelfstandig	Met hulp	Zelfstandig
Op je beurt wachten.	V	X	V	V	V	V	V	V
Een probleem op een andere manier oplossen.	V	X	V	X	V	V	V	V
Vijftien minuten op je eigen werk gericht blijven.	X	X	V	X	V	V	V	V
Er vandaag aan denken om een taak van gisteren af te maken.	X	X	V	X	V	V	V	V
Een adequate inschatting maken van de tijd die je bezig zult zijn met een grote opdracht.	X	X	X	X	V	X	V	X
Een verbale instructie opvolgen die uit meer dan drie stappen bestaat.	X	X	X	X	V	X	V	X
Toets nalopen om te kijken of je alles hebt ingevuld.	X	X	X	X	V	X	V	X
Een spreekbeurt voorbereiden.	X	X	X	X	V	X	V	X
Informatie uit een bronnenboek of van internet toepassen in een opdracht.	X	X	X	X	V	X	V	X
Meerdere huiswerkopdrachten plannen en uitvoeren.	X	X	X	X	V	X	V	X

Tabel 1: Verwachtingen per leeftijd

Problemen bij zwak ontwikkelde executieve functies

Volgens Lebbink-Burmanjes (z.d.) kun je niet zomaar verwachten dat een kind op 12- of 13-jarige leeftijd helemaal zelfstandig huiswerk kan plannen, organiseren en leren. Volgens haar spelen sterk ontwikkelde executieve functies een steeds grotere rol op het voortgezet onderwijs. Verschuren & Kommen (2016) tonen aan dat onderwijstransities zwaardere eisen aan ontwikkelde executieve functies van het kind stellen. Leren plannen, zelfstandig studeren en grote opdrachten maken, zijn vaardigheden die op het voortgezet onderwijs aan de orde komen. Baars, Bijvank, Tonnaer en Jolles (2015) stellen dat de executieve functies: planning en organisatie in deze leeftijdsfase minder sterk ontwikkeld zijn bij jongens dan bij meisjes.

Wanneer oudere kinderen te kampen hebben met zwak ontwikkelde executieve functies, kan dit problemen opleveren op het gebied van zelfontwikkeling, leerhouding en sociaal gedrag. Ze kiezen sneller voor dingen op de korte termijn, laten zich makkelijk meeslepen, vergeten spullen, maken onnodige fouten, worden boos als het anders gaat dan de verwachting, onderbreken anderen en weten niet hoe te beginnen met een opdracht. Smidts (2018) stelt dat dit een kwestie van rijping zou kunnen zijn. De hersenen hebben meer tijd nodig om te ontwikkelen zodat de executieve functies kunnen doorgroeien. Zoals eerder gesteld, zijn executieve functies nog volop in ontwikkeling. Er bestaan dan ook grote individuele verschillen.

2.2.3 Executieve functies stimuleren door de leerkracht

Er zijn contextuele factoren die invloed hebben op de ontwikkeling en kwaliteit van executieve functies: relatie tussen kind en ouder en relatie tussen kind en schoolcontext. Naast ouderlijke opvoedingsvaardigheden speelt uiteraard de leerkracht een centrale rol in de ontwikkeling van kinderen. Volgens Dawson en Guare (2010) verloopt de ontwikkeling van executieve functies van buiten naar binnen. Het aanleren van executieve functies gaat daarom ook van buiten naar binnen. Allereerst worden de executieve functies aangeboden in de vorm van aanmoedigingen, instructies en geheugensteuntjes. Naarmate de leerlingen dit beheersen, wordt dit minder toegepast totdat het kind het zelf kan toepassen. De duur van dit proces is afhankelijk van de complexiteit van de vaardigheid en de mate waarin het kind moeite heeft met de vaardigheid. Leerkrachten fungeren volgens Dawson en Guare (2022) dus als model voor het actieve gebruik van executieve vaardigheden.

Bij jonge kinderen grijpen leerkrachten, ouders en andere volwassenen in als het gaat om de omgeving. Zij passen de omgeving aan om ervoor te zorgen dat de leerlingen minder gebruik maken van executieve functies door het bieden van steun, het uitoefenen van controle, het maken van schema's en plannings. Dawson en Guare (2010) stellen dat dit effectief is, maar niet het eindpunt. Leerlingen leren hierdoor niet zelfstandig te functioneren. Om wel zelfstandigheid te creëren, moeten leerlingen vanuit (intrinsieke) motivatie de vaardigheden verder ontwikkelen en gebruiken bij het uitvoeren van taken en realiseren van doelen.

Planning

Volgens Dawson en Guare (2022) is de beste manier om kinderen te leren plannen het vaak samen doorlopen van het planningsproces. De leerkracht heeft hierin een belangrijke rol en kan het proces geleidelijk aan aanbieden en vragen stellen die de leerlingen aansporen om na te denken over het maken van een plan. Laat de leerlingen eerst het doel bepalen en vervolgens de route die naar te bestemming leidt. Zorg ervoor dat het plan gedetailleerd genoeg is en alle specifieke stappen

duidelijk omschrijft. Daarnaast is het belangrijk dat het plan realistisch is en het kind niet te veel hooi op zijn vork neemt. Als het kind met de opdracht worstelt, kan de leerkracht het best een planning uitstippelen en op gezette tijden gaan kijken of het goed gaat. Helpend is ook om de dagplanning op te hangen in de klas. Op deze manier is het voor leerlingen duidelijk hoe de tijd verstrijkt en wat er allemaal nog gaat gebeuren voordat de schooldag voorbijgaat. Hierdoor krijgen de leerlingen ook meer begrip en houvast in het begrip planning.

Organisatie

Dawson en Guare (2022) stellen dat kinderen die niet kunnen organiseren aan de hand van schema's leren hun werk organiseren. Bij het aanleren van deze executieve functie, is het van belang dat leerlingen leren het schema te volgen. Wanneer leerlingen dit beheersen, kunnen ze deze zelf ontwikkelen en hun eigen systeem bedenken. Hier zullen de leerlingen hulp bij nodig hebben van de leerkracht. De leerkracht kan samen met het kind een systeem ontwikkelen die visueel of met geschreven tekst wordt ondersteund. Het is belangrijk dat het kind dit dagelijks kan toepassen en de leerkracht dit systeem regelmatig monitort.

Timemanagement

De executieve functie timemanagement vraagt aan de kinderen een aantal eisen waaraan zij moeten voldoen. Volgens Dawson en Guare (2022) moeten kinderen kunnen klokkijken, zich aan een tijdschema kunnen houden en kunnen inschatten hoelang het duurt om iets te doen. Voor het aanleren van tijdsinschatting moet het kind dus een plan kunnen maken voor de uitvoering van de taak en zal het moeten raden hoeveel tijd elke stap vergt. Het kind moet zijn schattingen vervolgens vergelijken met de feitelijke tijd die nodig was. Als die twee niet overeenkomen, moet een gesprek volgen over de oorzaak daarvan. De leerkracht kan de leerlingen helpen om besef te krijgen van tijd door te oefenen met het inschatten van de hoeveelheid die nodig is voor het maken van huiswerk en dergelijke. Daarnaast kan de leerkracht de aandacht richten op tijd en tijdsplanning en het gebruik van het Premack-principe om zijn tijdsbesef te bevorderen (eerst werk, dan plezier). Het is belangrijk om als leerkracht aan te kondigen hoelang een taak gaat duren. Het kan helpend zijn door de time-timer in te zetten. Op deze manier is het voor de leerlingen zichtbaar hoe de tijd langzaam voorbij gaat en hoeveel tijd de leerling nog heeft om de taak af te maken.

2.2.4 Methodische aanpak voor de ontwikkeling van executieve functies: planning, organisatie en timemanagement

In paragraaf 2.2.2 is beschreven dat executieve functies in de leeftijdsfase van 9 tot 13 jaar nog volop in ontwikkeling zijn. Rond het 21ste levensjaar zijn deze uitontwikkeld. Er wordt getwijfeld of executieve functies verbeterd kunnen worden door de invloeden van buitenaf. Verschillende onderzoeken van Diamond en Lee (2011) tonen toch aan dat de ontwikkeling van executieve functies zowel op neuropsychologisch- als op gedragsniveau ontwikkeld kunnen worden.

Zoals eerder beschreven, kunnen kinderen te maken hebben met zwak ontwikkelde executieve functies. Smidts en Huizings (2022) stellen dat er grofweg twee manieren zijn om executieve functies bij kinderen te versterken. De eerste manier is de aanpassing van de omgeving door bijvoorbeeld structuur en voorspelbaarheid te bieden. Hierdoor worden de executieve functies van het kind minder 'belast' waardoor het gedrag makkelijker bij te sturen is. Daarnaast kan een kind aanleren hoe het gedrag, gedachten en emoties efficiënter kan aansturen, oftewel het versterken van zijn executieve functies.

Ook is eerder gesteld dat cognitieve functies voldoende ontwikkeld kunnen zijn, maar executieve functies niet (Van Loo en Van Doorn, 2019). Hierdoor zijn we niet of beperkt in staat om onafhankelijk, doelgericht en zelfregulerend te functioneren. Het is belangrijk om aandacht te hebben voor executieve functies omdat hetgeen dat we leren, moeten kunnen toepassen.

Methodes

Er zijn diverse lesmethodes die de ontwikkeling van executieve functies stimuleren.

Wijzer in executieve functies, breinhelden en Schoolblocks zijn de belangrijkste lesmethodes die zich richten op de ontwikkeling van executieve functies. Daarnaast zijn er verschillende gesprekskaarten/ losse lespakketten op internet te vinden die executieve functies stimuleren.

Stimulerende activiteiten

Gedurende de schooldag doen er volgens Dawson en Guare (2022) talloze gelegenheden voor om executieve vaardigheden te gebruiken. Door directe aanwijzingen te geven, zorgt de leerkracht ervoor dat leerlingen mentale gewoonten ontwikkelen die minstens zo belangrijk zijn als de vakken die ze volgen. Deze vaardigheden en activiteiten leren ze in de context van de dagelijkse bezigheden en de huiswerkopdrachten die deel uitmaken van de dag. Uit onderzoek van Driessen, Doesborgh, Ledoux, Overmaat, Roeleveld & Van der Veen (2005) blijkt dat bijna 90% van de leerkrachten uit groep 8 extra aandacht besteedt aan studievoordigheden en zelfstandig studeren. Ruim 85% van de leerkrachten besteedt expliciet aandacht aan leren plannen. Daarnaast laat ongeveer 75% van de leerkrachten leerlingen oefenen met opzoeken van informatie, het gebruik van een agenda of het maken van werkstukken.

De volgende activiteiten helpen bij het ontwikkelen van de executieve functies planning, organisatie en timemanagement: leerlingen aanleren om huiswerkplannen te maken (planning), tafel opruimen (organisatie), een opstel schrijven (planning, organisatie en timemanagement), lagetermijnprojecten (planning, organisatie en timemanagement), studeren voor toetsen (planning, timemanagement), huiswerk organiseren (organisatie), leerlingen leren hoe ze aantekeningen moeten maken (organisatie) en leren problemen op te lossen (planning).

Huiswerk

Op het voortgezet onderwijs krijgen de leerlingen te maken met huiswerk. De meeste leerkrachten in groep 8 (80%) geven huiswerk mee aan de leerlingen. Volgens Smidts en Huizinga (2022) weten kinderen vaak niet hoe ze het moeten aanpakken. Door het plannen, maken en inleveren van huiswerk, oefenen ze met de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

Het plannen van huiswerk begint op school. Hier brengen de leerlingen in kaart wat er allemaal moet gebeuren. Smidts en Huizinga (2022) stellen dat het belangrijk is om leerlingen aan te leren dat ze kijken welke taken belangrijk zijn en welke minder. Moet het nu gebeuren of kan het nog even wachten? Daarnaast is het belangrijk dat ze leren om een tijdsinschatting maken en hierbij rekening houden met pauzes en uitlooptijd. Voor het inleveren van huiswerk geldt dat ze er een gewoonte van moeten maken om hun spullen geordend moeten houden. Leerkrachten hebben dus een belangrijke rol als het gaat om huiswerk.

Spellen ter bevordering van executieve functies

Veel spellen stimuleren volgens SLO (2019) de ontwikkeling van executieve functies. Volgens Van der Westerlaken-Vriens (2021) bieden spellen veel cognitieve uitdaging. Daarnaast is het spelen van een spel voor de meeste kinderen in de leeftijd van 8 tot 12 jaar ook erg leuk en zijn zij zich niet bewust van het feit dat ze daadwerkelijk iets aan het leren zijn. Het spelen van spellen heeft de volgende voordelen:

Planning

Tijdens het spelen van een spelletje, moet vaak het plan worden bijgesteld in een korte tijd. ‘Niet plannen’ is in veel gevallen makkelijker voor kinderen (SLO, 2019). Kinderen kunnen door het spelen van spelletjes leren en ervaren dat het maken van een plan zin heeft omdat je beter weet wat de aanpak van het spel is waardoor je meer kans hebt om te winnen.

Organisatie

Bij spelletjes is het effect van organisatie snel zichtbaar omdat complexere spellen veel spel materiaal hebben. Het helpt om dit geordend en op een systematische manier te doen. Door kinderen met veel verschillende spellen in aanraking te brengen, moeten ze steeds een nieuw systeem bedekken, passend bij het spel (SLO, 2019).

Timemanagement

Het fenomeen tijd is ontzettend belangrijk tijdens spelletjes. Je moeten het spel klaarzetten, tijd hebben om te spelen en het spel opruimen. Hierdoor krijgen kinderen een idee hoeveel speeltijd een spel echt heeft. Sommige spellen vragen veel voorbereidingstijd waardoor er minder speeltijd overblijft. Daarnaast gaan sommige spellen om tijd. De kinderen leren hierdoor omgaan met tijdsdruk (SLO, 2019).

Tabel 2 geeft een overzicht van spellen die kunnen worden ingezet om de specifieke executieve functies te bevorderen.

Spellen ter bevordering executieve functies		
Planning	Organisatie	Timemanagement
Flux	Mastermind	Dobble
Haba	Cluedo	Isis & Osiris
Quatro	Take it easy	Jungle speel
Qwirkle	Kleurentorentjes	Monopoly
Take it easy	Halli galli junior editie Skip-bo junior	Panic Lab
Thinkfun spellen	4 op 'n rij	Set
Tridio coöperatief	Toren van Pisa Domino	Stratego
Kleurentorentjes	bouwset Monopoly junior	Ticket to Ride
Halli galli junior editie Skip-bo junior	Halli galli	Traxx
4 op 'n rij	Speed cups Rummikub	Trivision
Toren van Pisa Domino	Jenga	
bouwset Monopoly junior	Schaken	
Halli galli	Dammen	
Speed cups Rummikub	Betoverd doolhof Skip-bo	
Jenga	Zeeslag	
Schaken	Qwixx	
Dammen	Monopoly	
Betoverd doolhof Skip-bo		
Zeeslag		
Qwixx		
Monopoly		

Tabel 2: Spellen executieve functies

Paragraaf 2.3: Conclusie literatuurstudie

In deze paragraaf wordt de conclusie van het literatuuronderzoek beschreven.

Executieve functies zijn volgens Cooper-Kahn en Foster (2014) mentale processen die een superviserende rol hebben bij het denken en het gedrag. Het gaat om denkprocessen (functies) die nodig zijn voor het uitvoeren (executie) van sociaal en doelgericht gedrag. Een aantal van die onafhankelijke processen zijn: planning, organisatie en timemanagement. De definitie van planning is volgens Dawson en Guare (2022) het vermogen om een plan te bedenken en prioriteiten te stellen om doelen te halen of taken te voltooien. Zij definiëren de term organisatie als volgt: een vaardigheid om structuren te bedenken of informatie en materialen te organiseren en bij te houden. Tot slot wordt timemanagement het vermogen om in te kunnen schatten hoeveel tijd er beschikbaar is, hoe deze te besteden is en hoe om te gaan met tijdsbeperkingen en deadlines genoemd.

Deze executieve functies vallen onder cognitie, oftewel: denken. Het zijn hogere orde executieve functies. Thuis en school zijn de belangrijkste contexten die van invloed zijn op de groei van executieve functies. Executieve functies staan volgens Van Loo en van Doorn (2019) in relatie met cognitieve functies. 'Het zijn processen die zo fundamenteel zijn, dat zij vereist zijn om te gebruiken in het begrijpen en leren van een wijze van gebeurtenissen en feiten.' Van Loo en Van Doorn (2019). Executieve functies zijn niet waarneembaar. Gedrag daarentegen wel.

Executieve functies zijn vanaf de kleuterklas tot de universiteit de sleutel tot succes. Verschueren en Kommen (2016) stellen dat er veel verandert op het gebied van executieve functies tijdens onderwijstransities. Dit gaat een steeds grotere rol spelen op de middelbare school. De hogere orde executieve functies bouwen zich volgens Malfait (2020) voort op lagere orde executieve functies. Je kan dan ook niet zomaar verwachten dat een 12- of 13- jarig kind helemaal zelfstandig huiswerk kan plannen, organiseren en leren. Vanaf acht jaar komen plannen en organiseren op gang en dit ontwikkelt zich door tot ver in de adolescentie. Het is goed om te beseffen dat de beheersing van executieve functies variabel zijn bij iedereen. Een kind tussen de 9 en 13 jaar ontwikkelt zich in planning en zelfevaluatie volgens Smidt (2018). Zo hebben leerlingen in groep 7-8 nog moeite om een inschatting te maken van beschikbare tijd, een spreekbeurt voorbereiden en meerdere huiswerkopdrachten plannen en uitvoeren. Smidts (2018) stelt dat dit een kwestie van rijping zou kunnen zijn. De hersenen hebben meer tijd nodig om te ontwikkelen zodat de executieve functies kunnen doorgroeien.

De leerkracht heeft een belangrijke rol in de ontwikkeling van executieve functies omdat het aanleren ervan van buiten naar binnen gaat. Bij oudere kinderen is het belangrijk dat de leerlingen zelfstandigheid creëren. De leerlingen moeten vanuit (intrinsieke) motivatie de vaardigheden verder ontwikkelen en gebruiken bij het uitvoeren van taken en realiseren van doelen. Leerkrachten fungeren aldus Dawson en Guare (2022) als model voor het actieve gebruik van executieve vaardigheden. Stimulerende vragen kunnen helpend zijn.

Om te leren plannen, moet de leerkracht het planningsproces vaak samen doorlopen met de kinderen aldus Dawson en Guare (2022). Het leren van organiseren kan de leerkracht stimuleren door een vast schema te volgen. De leerkracht kan de leerlingen helpen om besef te krijgen van tijd door te oefenen met inschatten van de hoeveelheid tijd die nodig is voor het maken van huiswerk en dergelijke. Tot slot stimuleert de leerkracht timemanagement door het Premack-principe: eerst werk, dan plezier. Het is belangrijk dat het kind dit dagelijks kan toepassen en de leerkracht dit systeem regelmatig monitort. Ook kan de leerkracht de executieve functies planning, organisatie en timemanagement stimuleren door het meegeven van huiswerk. Door het plannen, maken en inleveren van huiswerk, oefenen ze met de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

Tot slot zijn er grofweg twee manieren om de executieve functies bij kinderen te versterken volgens Smidts en Huizings (2018). De omgeving kan aangepast worden door structuur en voorspelbaarheid. Daarnaast kan gedrag aangeleerd worden. Volgens Dawson en Guare (2022) zijn er gedurende de schooldag talloze gelegenheden om executieve functies te ontwikkelen zoals: leerlingen aanleren om huiswerkplannen te maken (planning), tafel opruimen (organisatie), studeren voor toetsen (planning, timemanagement). Ook kan de school kiezen voor een lesmethode die bijdraagt aan de ontwikkeling van executieve functies. Er zijn volgens SLO (2019) veel spellen die bijdragen aan deze ontwikkeling. Spellen bieden namelijk veel cognitieve uitdagingen.

Hoofdstuk 3: Contextonderzoek

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de context deelvragen. Dit gebeurt door middel van onderzoek in de onderzoekspraktijk. De volgende deelvragen worden beantwoord:

5. Wanneer zetten leerlingen van groep 8 van School A de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement in?
6. Welke methodische aanpak wordt er op School A gebruikt om de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement te stimuleren?
7. Wat doen de leerkrachten van groep 8 van School A nu aan het stimuleren van de executieve functies planning, organisatie en timemanagement?

3.1 Methode contextonderzoek

3.1.1 Deelvraag 5

Wanneer zetten leerlingen van groep 8 van School A de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement in?

Procedure

Voor de beantwoording van deze deelvraag, wordt triangulatie toegepast door de inzet van verschillende methoden. Data van verschillende antwoorden worden met elkaar gecombineerd. Van der Donk & Van Lanen (2016) stellen dat triangulatie de betrouwbaarheid van waarnemingen vergroot. Allereerst wordt een kwantitatief onderzoek gedaan. Hierbij streeft je volgens Van der Donk & Van Lanen (2016) naar een groot aantal deelnemers. De ouders van de leerlingen van groep 8 krijgen op 13 december 2022 een vragenlijst. Op vrijdag 23 december 2022 dienen deze ingevuld te zijn. Er is gekozen om ouders een vragenlijst in te laten vullen, omdat leerlingen thuis ook executieve functies inzetten. Op vrijdag 13 januari 2023 vinden observaties plaats in beide groepen 8. Het doel hiervan is het krijgen van inzicht wanneer de leerlingen van groep 8 van School A de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement inzetten. Voor de observatie wordt gebruik gemaakt van een observatielijst die is opgesteld aan de hand van literatuur. Dit zorgt volgens Van der Donk & Van Lanen (2016) voor validiteit. De betrouwbaarheid wordt gewaarborgd door de observaties op verschillende momenten uit te voeren bij verschillende leerlingen. Er wordt geobserveerd tijdens rekenen, taal/ blits, spelling, IPC, weektaak/ huiswerk. Opvallendheden op het gebied van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement worden beschreven. Er is gekozen voor een niet-participerende observatie. Van der Donk & Van Lanen (2016) stellen dat de onderwijssituatie hierdoor zo normaal mogelijk is. De observatie is ook een directe observatie wat betekent dat er 'live' wordt waargenomen wat er gebeurt. Hierdoor kan de observator specifiek kijken naar het gedrag van de leerlingen.

Deelnemers

De ouders van beide groepen 8 worden gevraagd de vragenlijst in te vullen voor de beantwoording van deze deelvraag. De vragenlijst wordt aan 48 leerlingen meegegeven naar huis. Deze wordt anoniem ingevuld. Voor de observaties worden 10 willekeurige leerlingen geselecteerd: vijf uit groep 8A en vijf uit groep 8B. De onderzoeker voert de observaties uit.

Instrumenten

Verhagen (2008) stelt dat er bij de beantwoording van een onderzoeksvraag meestal kwantitatieve en kwalitatieve data gebruikt wordt. Hierdoor krijg je inzicht in frequenties van verschijnselen of de mate waarin deze voorkomen en je krijgt inzicht in de betekenissen die daaraan gegeven worden. Er is gekozen voor een gestandaardiseerde vragenlijst. Uit het theoretisch kader blijkt dat leerlingen executieve functies kunnen ontwikkelen door het aanleren van huiswerkplannen te maken, tafel opruimen, lagetermijnprojecten maken, studeren voor toetsen en huiswerk organiseren. Deze vaardigheden komen thuis met meest aan bod. Met behulp van de vragenlijst wordt inzicht gegeven in welke beheersingsfase de leerlingen zich bevinden. De respondenten krijgen dezelfde vragen met dezelfde antwoordmogelijkheden (Van der Donk & Van Lanen, 2016). De antwoorden van de respondenten worden gekwantificeerd, oftewel omgezet in getallen. De vragenlijst bestaat uit enkele keuzemogelijkheden. De respondent kan uit een aantal keuzemogelijkheden slechts één mogelijkheid kiezen. Onderaan de vragenlijst is ruimte voor eventuele extra opmerkingen. Daarnaast is gekozen voor een kwalitatieve benadering. Van der Donk & Van Lanen (2016) stellen dat je meer inzicht kunt krijgen in hoe bepaalde processen in de praktijk verlopen. De data vanuit de observaties wordt beschreven in de vorm van woorden. De antwoorden zijn niet voor gestructureerd. Echter zijn er observatiepunten opgesteld vanuit het theoretisch kader. Zo wordt er gekeken of de leerling taken opsplijst in kleinere deeltaken, aantekeningen maakt, de weektaak consequent gebruikt, materiaal op de juiste plek opbergt, werkt volgens een consequent organisatiesysteem, een opgeruimde tafel heeft, op tijd klaar zit voor de volgende les, de opdracht op tijd af heeft, kan inschatten hoeveel tijd een opdracht kost, en vermijdt meerdere taken op zich te nemen als de tijd dat niet toelaat. Dit zijn de doelen aldus Dawson & Guare (2022) als het gaat de om executieve functies: planning, organisatie en timemanagement. Er wordt een niet-participerende observatie uitgevoerd. Van der Donk & Van Lanen (2016) stellen dat de observator niet actief deelneemt aan de situatie. Hierdoor observeer je van een afstand. Na de observaties, zullen de uitkomsten worden besproken met de leerkrachten. Tot slot maakt de observator foto's ter illustratie van onderzoeksresultaten.

Materialen

Voor het afnemen van de vragenlijst is *Bijlage 8* nodig. Deze gaat met de leerlingen mee naar huis met een bijhorende begeleidende brief. Voor de observaties is *Bijlage 9* nodig. Daarnaast wordt er gebruikt gemaakt van een mobiele telefoon met een foto- camera.

Analyseren

Tijdens het beantwoorden van deze deelvraag, worden de resultaten van beide methodes geanalyseerd. Allereerst worden de door ouders ingevulde vragenlijsten geanalyseerd. De resultaten worden omgezet in getallen en hieruit wordt het gemiddelde berekend. Daarnaast worden extra opmerkingen die worden opgeschreven, uitgewerkt en bijgevoegd in de bijlage. Deze opmerkingen worden bij het concluderen gebruikt om te vergelijken met de resultaten van de gemiddelden. Door deze methode, worden eventuele discrepanties inzichtelijk. De bevindingen van de observaties worden uitgewerkt in het observatieschema. Vanuit opvallendheden, wordt bepaald in welke beheersingsfase de leerlingen zitten. Deze resultaten worden opgezet in percentages en verwerkt in staafdiagrammen. Hierdoor wordt inzichtelijk in hoeverre de leerlingen de executieve functies beheersen.

3.1.2 Deelvraag 6

Welke methodische aanpak wordt er op School A gebruikt om de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement te stimuleren?

Procedure

Om antwoord te geven op deze deelvraag, wordt op twee manieren onderzoek gedaan in de praktijk. Op dinsdag 13 december 2022 wordt een vragenlijst naar de leerkrachten van de groepen 8 verstuurd met een bijbehorende begeleidende uitleg. Op vrijdag 23 december 2022 dienen deze ingevuld te zijn. De leerkrachten vullen de vragenlijst individueel in waardoor leerkrachten elkaar niet kunnen beïnvloeden aldus Van der Donk & Van Lanen (2016). De vragenlijst is een kwalitatief onderzoek waardoor er meer gedetailleerde informatie verkregen wordt van de individuele deelnemers. De vragenlijst heeft een open karakter wat volgens Van der Donk & Van Lanen (2016) zorgt dat de respondent in eigen bewoordingen inbreng kan hebben. De data die voorkomen uit het kwalitatief onderzoek, bestaat uit teksten. Om triangulatie toe te passen wordt er naast het invullen van de vragenlijst een observatie uitgevoerd bij de leerkrachten (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Deze observatie is ook een niet-participerende observatie om de onderwijssituatie zo normaal mogelijk te laten. Het observatiedoel is inzicht krijgen wat de leerkrachten van groep 8 van School A doen om de executieve functies: planning, organisatie te stimuleren.

Deelnemers

De leerkracht van groep 8A en van groep 8B vullen de vragenlijst in. Dezelfde leerkrachten worden geobserveerd door de observant.

Instrumenten

De vragenlijst bestaat uit tien vragen over de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement. Allereerst wordt in beeld gebracht in hoeverre de leerkrachten bekend zijn met executieve functies. Vervolgens wordt gevraagd hoe de leerkrachten aandacht besteden aan de executieve functies planning, organisatie en timemanagement. Daarnaast wordt gevraagd of er een methode wordt gebruikt, hoe er in de onder- en middenbouw aandacht aan wordt besteed en wat de leerkrachten kan helpen om de executieve functies van de leerlingen te versterken. Er wordt gebruik gemaakt van een open vragenlijst. Door bevragen krijg je zicht op informatie die niet direct waarneembaar is (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Om die reden is er ook gekozen voor een observatie. Het observatieschema staat in relatie met het observatieschema uit *bijlage 11*. Deze deelvraag kan niet worden beantwoord met een bestaand instrument. Het observatieschema is opgesteld vanuit de doelen van Dawson & Guare (2022) zoals weergegeven in paragraaf 2.2.1. Volgens Van der Donk & Van Lanen (2016) zorgt dit voor validiteit omdat er wordt gekeken hoe de leerkrachten bijdragen aan het stimuleren van de doelen voor executieve functies.

Materialen

Voor de bevraging is de vragenlijst uit *bijlage 10* en een pen nodig. Voor de observatie is het observatieschema uit *bijlage 11* en een computer nodig.

Analyseren

Om de methode te analyseren, is het van belang om te kijken naar de antwoorden van de leerkrachten van de groepen 8. Door het kwalitatieve onderzoek, ontstaan er antwoorden met een open karakter. Deze resultaten worden gecodeerd. De observaties geven inzicht in het handelen van de leerkracht. Ook bij het analyseren van de resultaten van deze methode, wordt geconcludeerd in welke beheersingsfase de leerkrachten zitten. Hieruit wordt het gemiddelde berekend en weergegeven in een staafdiagram. Daardoor wordt inzichtelijk hoe de leerkrachten de onderdelen al dan niet toepassen tijdens de lessen. De resultaten van beide methoden kunnen met elkaar worden vergeleken omdat dezelfde leerkrachten betrokken zijn. Hierdoor wordt inzichtelijk of het vooraf gevraagde aan de leerkrachten overeenkomt met de praktijk.

3.1.3 Deelvraag 7

Wat doen de leerkrachten van groep 8 van School A nu aan het stimuleren van de executieve functies planning, organisatie en timemanagement?

Procedure

Voor de beantwoording van deze deelvraag wordt dezelfde methode als hierboven beschreven. Op dinsdag 13 december 2022 wordt een vragenlijst naar de leerkrachten van de groepen 8 verstuurd met een bijbehorende begeleidende uitleg. Op vrijdag 23 december 2022 dienen deze ingevuld te zijn. Om triangulatie toe te passen wordt er naast het invullen van de vragenlijst een observatie uitgevoerd bij de leerkrachten (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Deze observatie is ook een niet-participerende observatie om de onderwijssituatie zo normaal mogelijk te laten. Tijdens de observaties maakt de onderzoeker foto's ter illustratie van onderzoeksresultaten. Het observatiedoel is inzicht krijgen wat de leerkrachten van groep 8 van School A doen om de executieve functies: planning, organisatie te stimuleren.

Deelnemers

De leerkracht van groep 8A en van groep 8B vullen de vragenlijst in. Dezelfde leerkrachten worden geobserveerd door de observant.

Instrumenten

De vragenlijst bestaat uit tien vragen over de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement. Allereerst wordt in beeld gebracht in hoeverre de leerkrachten bekend zijn met executieve functies. Vervolgens wordt gevraagd hoe de leerkrachten aandacht besteden aan de executieve functies planning, organisatie en timemanagement. Daarnaast wordt gevraagd of er een methode wordt gebruikt, hoe er in de onder- en middenbouw aandacht wordt besteed en wat de leerkrachten kan helpen om de executieve functies van de leerlingen te versterken. Er wordt gebruik gemaakt van een open vragenlijst. Door bevragen krijg je zicht op informatie die niet direct waarneembaar is (Van der Donk & Van Lanen, 2016). Om die reden is er ook gekozen voor een observatie. Het observatieschema staat in relatie met het observatieschema uit *bijlage 9*. In dit observatieschema wordt gekeken hoe de leerkrachten bijdragen aan het stimuleren van de doelen voor executieve functies.

Deze deelvraag kan niet worden beantwoord met bestaande instrumenten. Daarom zijn beide onderzoeksinstrumenten zelf ontworpen. Wel zijn de onderzoeksinstrumenten gebaseerd op literatuur wat volgens Van der Donk & Van Lanen (2016) zorgt voor validiteit.

Materialen

Voor de bevraging is de vragenlijst uit *bijlage 10* en een pen nodig. Voor de observatie is het observatieschema uit *bijlage 11*, een computer en een mobiele telefoon met camera nodig.

Analyseren

Om de methode te analyseren, is het van essentieel belang om te onderzoeken wat de leerkrachten van groep 8 ervan vinden. Door middel van de vragenlijst, worden er antwoorden verzameld met een open karakter. Deze antwoorden worden vervolgens gecodeerd. Dit biedt een inzicht in hoe de leerkrachten denken over de onderwerpen. Tijdens de observaties worden er situaties beschreven die relevant zijn voor het onderzoek van de context. Bijvoorbeeld, uitspraken van leerlingen kunnen worden vastgelegd of gedetailleerde acties van leerkrachten worden uitgevoerd om een helderder beeld te krijgen van de praktijk. Na het analyseren van de resultaten, kan er worden afgeleid in welke beheersingsfase de leerkrachten zich bevinden. Hieruit wordt een gemiddelde berekend en weergegeven in een staafdiagram. Dit staafdiagram geeft aan of de leerkrachten de onderdelen toepassen in hun lessen. De resultaten van deze methode kunnen worden vergeleken met de resultaten van andere methode.

3.2 Resultaten contextonderzoek

In deze paragraaf worden de resultaten van het contextonderzoek beschreven.

3.2.1 Deelvraag 5

Wanneer zetten leerlingen van groep 8 van School A de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement in?

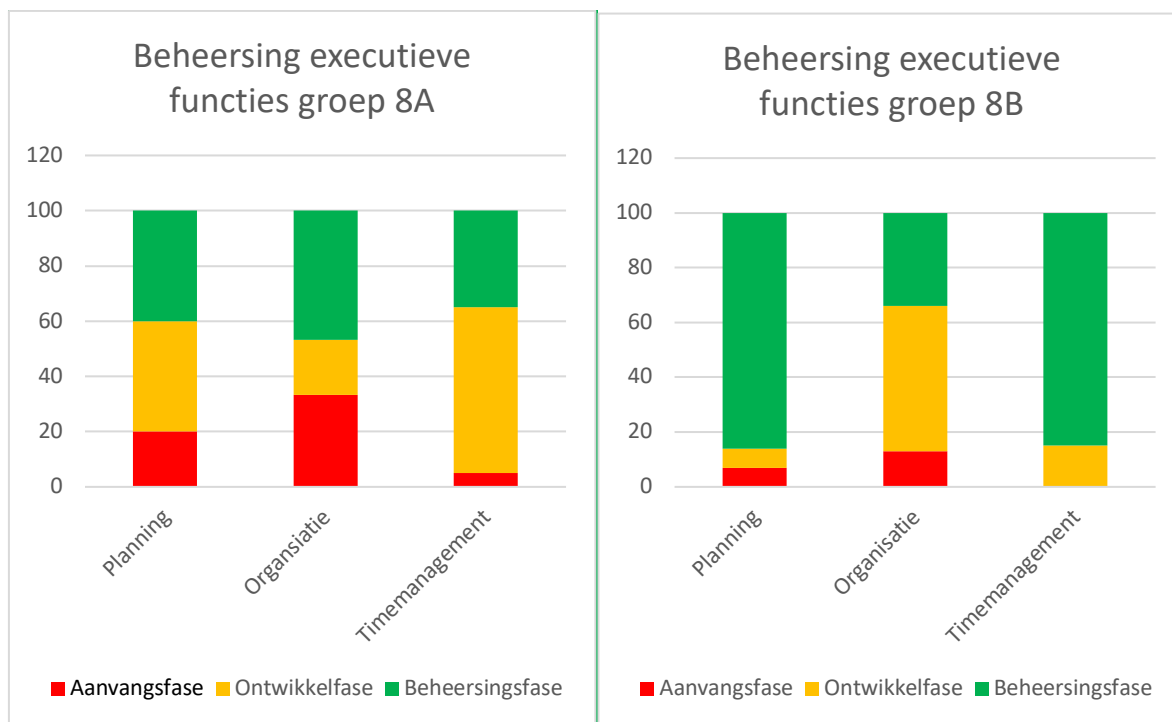
Vragenlijst ouders

Op donderdag 13 december 2022 hebben 48 leerlingen de vragenlijst met bijbehorende brief mee naar huis genomen. Deze is door 27 ouders ingevuld voor de uiterste inleverdatum op vrijdag 23 december 2022. In *bijlage 12* zijn de resultaten in procenten weergegeven per vraag. In *bijlage 13* zijn de opmerkingen uitgewerkt die ouders hebben opgeschreven.

Uit de vragenlijst blijkt dat 63% van de leerlingen het huiswerk bijhoudt in een agenda en ook weet hoe hij deze gebruikt. 41% van de leerlingen gebruikt daadwerkelijk de agenda tijdens het maken van het huiswerk, 59% doet dit soms. Meer dan de helft van de leerlingen, 52%, begint zelfstandig met het maken van huiswerk en heeft het op tijd af. Ouders geven aan dat ze moeten helpen met het plannen van huiswerk maar dat ze wel zelf beginnen. Wat huiswerk betreft blijkt uit de vragenlijst dat 33 % van de leerlingen op tijd begint met het maken van huiswerk, 41% soms en 26 % nooit. Bij het onderdeel lange termijn projecten zitten veel leerlingen in de aanvangsfase. Zo maakt 41% van de leerlingen nooit een to-do list bij meerdere taken en maakt 52% geen tijdsplanning. Het aantal leerlingen dat een tijdsplanning maakt is 18%. Daarentegen houdt 37% zich wel aan de tijdsplanning. 48% van de leerlingen vindt het soms lastig om in te schatten hoelang het duurt voor iets af is. Ouders geven aan dat ze geen gebruik maken van een to-do list/ tijdsplanning. Het grootste deel van de leerlingen houdt schriften/ werkstukken en de werktafel netjes, namelijk 48%. Ook houdt 55% van de leerlingen eigen spullen netjes en bergt het op de juiste plek op. Ouders vinden dat 52% van de leerlingen hun kamer soms netjes houden. 11% vindt dat hun kind dit niet doet. Ouders geven aan dat er een verschil zit tussen kunnen opruimen en dit daadwerkelijk doen. Tot slot komt 89% van de leerlingen op tijd voor gemaakte afspraken. Ouders merken dat dit het laatste jaar beter gaat.

Observatie leerlingen

Op vrijdag 13 januari 2023 zijn observaties uitgevoerd in beide groepen 8. Tijdens de observaties is rondgelopen tussen groep 8A en groep 8B. In groep 8A is er tijdens rekenen, taal, IPC lezen, IPC en het evalueren van de weektaak geobserveerd. In groep 8B tijdens de rekentoets en het werken aan de weektaak. De resultaten van de observaties zijn uitgewerkt in *bijlage 14*. Wanneer er specifiek wordt gekeken naar de beheersing van de executieve functies, komen daar de volgende resultaten uit:

Grafiek 1: Resultaten observaties groep 8

Van beide groepen is het gemiddelde percentage genomen. De executieve functie planning wordt in beide groepen 8 het best beheerst. Van het aantal geobserveerde leerlingen, beheerst 63% deze executieve functie volledig. Daarentegen zit 13,5% in de aanvangsfase. Van het aantal geobserveerde leerlingen, beheerst 40% de executieve functie organisatie volledig. Dit betekent dat 60% in de aanvangsfase of ontwikkelfase zit. Kijkend naar timemanagement beheerst 60% van de betrokken leerlingen deze executieve functie. 40 % zit in de aanvangs-/ ontwikkelfase.

Naast de beheersing van de executieve functies, zijn er in beide groepen opvallend heden genoteerd bij iedere executieve functie. Kijkend naar de executieve functie planning, heeft iedereen de weektaak op tijd af in groep 8A. Sommige leerlingen kleuren deze af met kleurtjes, sommigen met pen. In groep 8B hebben 14 van de 25 kinderen de weektaak af. De leerkracht geeft aan dat er maar weinig op stond. Zeven leerlingen hebben de hele week netjes hun weektaak afgekeurd als iets af is.

Kijkend naar de executieve functie organisatie valt op dat er in groep 8A geen onnodige spullen op tafel liggen tijdens de taalles. Tijdens andere vakken daarentegen wel in beide groepen 8. Een aantal leerlingen hebben veel onnodige spullen in hun la. Een leerling geeft aan: 'Na een paar dagen is het al een rommeltje maar ik kan wel alles vinden.'

Tot slot de executieve functie timemanagement. Leerlingen doen uitspraken als: 'De timer gaat bijna.', 'Het is gewoon al half 12.', 'Over 5 minuten gaan we al eten.' Een leerling vraagt aan de leerkracht: 'Hoelang hebben we nog? Hieruit blijkt dat de leerlingen begrip hebben van tijd en regelmatig controleren hoe laat het is en hoeveel tijd ze nog hebben.

3.2.2 Deelvraag 6

Welke methodische aanpak wordt er op School A gebruikt om de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement te stimuleren?

Vragenlijst leerkrachten

Op dinsdag 13 december 2022 is de vragenlijst met begeleidende mail over executieve functies naar de leerkrachten van de groepen 8 gestuurd. De leerkrachten geven het volgende terug over de methodische aanpak:

Leerkracht groep 8A:

Er is geen aparte methode. Er zijn werkvormkaartjes met oefeningen, welke aanwezig zijn op school. In de middenbouw is het verschillend hoe ver de leerlingen zijn betreft executieve functies. De ene leerkracht houdt kinderen in groep 6 nog heel erg bij de hand. De andere leerkracht stimuleert juist in groep 6 (of al eerder misschien) de zelfstandigheid.

Leerkracht groep 8B

Op onze oude school gebruikten we Wijzer in executieve functies. Weet niet of dit nu een schoolbrede afspraak is. De boot in ieder geval wel. Deze komt ook terug op de banner die in iedere klas hangt. Door de fusie zitten er veel verschillen in. Dat merk je heel erg in deze groep 8. Er is te merken in welke executieve functies de leerlingen verder ontwikkeld zijn door de leerkracht die de leerlingen hebben gehad.

Observaties leerkrachten

Op vrijdag 13 januari 2023 zijn observaties uitgevoerd in beide groepen 8. De resultaten van de observaties zijn uitgewerkt in *bijlage 17*. Tijdens de observaties is te zien dat de leerkrachten geen gebruik maken van een methodische aanpak. Echter zetten de leerkrachten wel middelen in om de executieve functies planning, organisatie en timemanagement te stimuleren.

Beide leerkrachten maken duidelijk wat de leerlingen moeten doen als ze klaar zijn, sporen leerlingen aan op tempo, laten leerlingen hun spullen/ la opruimen en laten de leerlingen aan het einde van de dag een taakje doen. Dit gebeurt volgens vaste routines. De leerkrachten zetten een timetimer in, benoemen hoeveel tijd de leerlingen nog hebben en sporen leerlingen aan om op tijd klaar te zitten voor de volgende les. Daarnaast hangt in beide klassen een banner met daarop de visie van de school. Ook hangt in beide klassen een dagplanning en een agenda met bijzonderheden voor de komende twee weken. Beide leerkrachten werken met een weektaak. Er heerst samenhang in beide groepen 8.

3.2.3 Deelvraag 7

Wat doen de leerkrachten van groep 8 van School A nu aan het stimuleren van de executieve functies planning, organisatie en timemanagement?

Vragenlijst leerkrachten

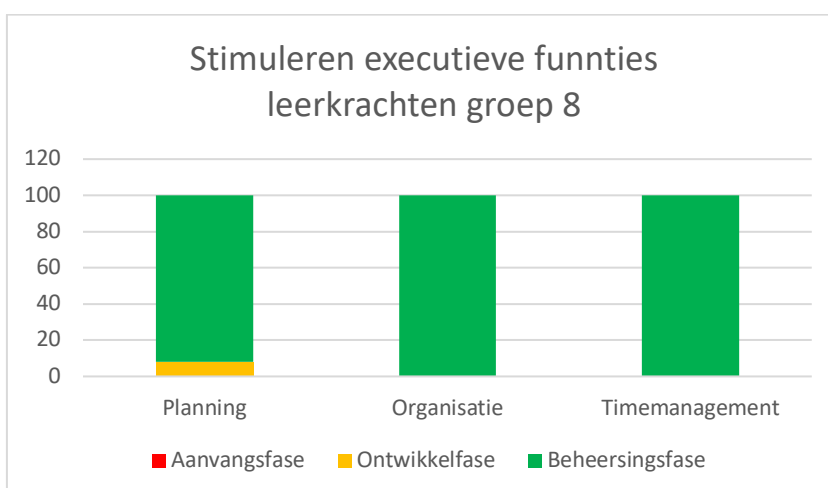
Op dinsdag 13 december 2022 is de vragenlijst met begeleidende mail over executieve functies naar de leerkrachten van de groepen 8 gestuurd. Beide leerkrachten geven aan dat ze aandacht besteden aan planning, organisatie en timemanagement. Dit is ook het geval bij cognitieve functies. Als het gaat om planning, besteden ze hier aandacht aan tijdens de weektaak. Ze leerkrachten stellen de leerlingen vragen hoe ze het beste de weektaak kunnen plannen. Daarnaast komt dit ook terug bij het opgeven van het huiswerk. De leerkracht van groep 8B heeft aan het begin van het jaar de jaarplanning met de klas doorgenomen. Dit heeft te maken met de planning van het huiswerk.

Ook geven beide leerkrachten aan dat ze aandacht geven aan de executieve functie organisatie. De leerkrachten werken met vaste routines. De leerlingen weten wat er van ze verwacht wordt. Dit komt door vaste gewoontes. De spullen liggen geordend op vaste plekken en de leerkrachten laten de leerlingen hun lade opruimen. De leerkracht van groep 8A geeft aan dat de leerlingen alleen spullen op tafel mogen hebben die ze nodig zijn tijdens de les.

Aan timemanagement wordt aandacht geschonken. Beide leerkrachten werken met een timer. Ook geven de leerkrachten aan hoeveel tijd de leerlingen nog hebben voor de les/ zelfstandig werken. Ze laten de verantwoordelijkheid bij de leerlingen.

Observaties leerkrachten

Op vrijdag 13 januari 2023 zijn observaties uitgevoerd in beide groepen 8. De resultaten van de observaties zijn uitgewerkt in *bijlage 17*. Wanneer er specifiek wordt gekeken naar de beheersing van de executieve functies, komen daar de volgende resultaten uit (Grafiek 2):

Grafiek 2: Resultaten leerkrachten groep 8

Het stimuleren van de executieve functies organisatie en timemanagement wordt door beide leerkrachten 100% gedaan. Als het gaat om organisatie, maken de leerkrachten duidelijk wat de leerlingen moeten doen als ze klaar zijn. Daarnaast sporen de leerkrachten de leerlingen aan om het tempo te verhogen tijdens lesovergangen. Aan het einde van de dag moeten de leerlingen hun spullen opruimen, een taakje doen en hun lades opruimen. De leerlingen weten wat er van ze verwacht wordt en zijn hard aan het werk. De leerkrachten geven aan wat de leerlingen wel en niet op tafel mogen hebben.

Ook werken beide leerkrachten met een timetimer. Dit stimuleert de executieve functie timemanagement. Leerkrachten maken duidelijk wat de leerlingen moeten doen als ze klaar zijn met hun opdrachten. Daarnaast benoemen de leerkrachten hoe laat ze met een andere les beginnen en hoeveel tijd de leerlingen nog hebben om te werken aan een opdracht. De leerkracht van groep 8A spoort leerlingen aan om op tijd voor de volgende les klaar te zitten.

Tot slot de executieve functie planning. Deze wordt voor 92% gestimuleerd door de leerkrachten. De leerkrachten sporen leerlingen aan om aan het werk te gaan. Ook hangt in beide groepen een dagplanning op het bord. In beide groepen hangt een agenda op het bord met de bijzonderheden van de komende 2 weken. Op de foto's is te zien dat de leerkrachten in beide groepen volgens dezelfde manier de dagplanning en de agenda op het bord hebben. De leerkracht van groep 8B heeft met de klas de jaarplanning in de agenda geschreven. De leerkrachten helpen de leerlingen bij het maken van een planning door stimulerende vragen te stellen. Ze laten de leerlingen nadenken over doelen als het gaat om het plannen van de weektaak. De leerkrachten benoemen dat de leerlingen zelf verantwoordelijk hiervoor zijn.

3.3 Conclusie contextonderzoek

In deze paragraaf wordt een conclusie getrokken op basis van de resultaten van het contextonderzoek. Allereerst wordt een conclusie getrokken op de eerste deelvraag: *‘Wanneer zetten leerlingen van groep 8 van School A de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement in?’*

Uit de resultaten van de vragenlijst blijkt dat leerlingen thuis executieve functies inzetten tijdens het maken van huiswerk. De meerderheid van de leerlingen houdt het huiswerk bij in een agenda en weet hoe ze deze moeten gebruiken. Ongeveer de helft van de leerlingen begint zelfstandig met het huiswerk en heeft het op tijd af. Verschueren & Kommen (2016) stellen dat je niet zomaar kan verwachten dat een 12- of 13- jarig kind helemaal zelfstandig huiswerk kan plannen, organiseren en leren. Sommige leerlingen uit groep 8 van School A hebben hulp nodig bij het plannen van huiswerk. Echter begint één derde van de leerlingen op tijd met het huiswerk. Bij lange termijn projecten lijkt er ondersteuning nodig te zijn, aangezien slechts een klein deel een to-do list of tijdsplanning maakt en het moeilijk vindt om in te schatten hoelang het duurt voor iets klaar is. De meerderheid van de leerlingen houdt schriften en werkstukken netjes, evenals eigen spullen. Sommigen vinden het lastig om hun kamer netjes te houden. De meerderheid van de leerlingen komt op tijd voor gemaakte afspraken.

Ook in de klas zetten de leerlingen executieve functies in. Volgens Dawson en Guare (2022) zijn er gedurende de schooldag talloze gelegenheden om executieve vaardigheden te gebruiken. Tijdens de observaties valt op dat de executieve functie planning het best wordt beheerst. De meeste leerlingen hebben hun weektaak af en kleuren dit af op de weektaak. Daarnaast houden de leerlingen zich aan hun planning. Ook zetten de leerlingen de executieve functie organisatie in door geen onnodige spullen op tafel te hebben. Echter hebben wel een aantal leerlingen veel onnodige spullen in hun la. Tot slot zetten ze de executieve functie timemanagement in. Leerlingen zijn bewust van het begrip tijd. Gedurende de dagen vragen ze regelmatig hoe lang ze nog de tijd hebben.

Welke methodische aanpak wordt er op School A gebruikt om de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement te stimuleren?

Uit de vragenlijst en observaties blijkt dat er geen vaste methode wordt gebruikt voor de ontwikkeling van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement op School A. De leerkrachten weten dat er methoden zijn en hebben dit in het verleden wel gebruikt. Echter is het ook heel verschillend hoe de leerlingen in groep 8 binnen komen wat betreft de beheersing van de executieve functies. Hieruit kan geconcludeerd worden dat er in de middenbouw ook geen methode wordt gebruikt om de executieve functies te stimuleren.

Volgens Smidts en Huizings (2017) is het bieden van structuur en voorspelbaarheid een methodische aanpak om executieve functies te stimuleren. Uit de observaties blijkt dat de leerkrachten van beide groepen 8 dit doen door vaste routines. De leerlingen doen dingen uit zichzelf waardoor te concluderen valt dat de leerkrachten werken met structuur en voorspelbaarheid. Daarnaast is de basis in beide groepen 8 hetzelfde. Ze werken met dezelfde weektaak, dagplanning en agenda op het bord en de timetimer.

Een tweede methodische aanpak is volgens Smidts en Huizings (2017) het aanleren van gedrag. Ook dit doen de leerkrachten van groep 8 van School A. Uit de observaties blijkt dat de leerkrachten de leerlingen aansporen om op tijd klaar te zitten voor de volgende les, leerlingen de bijzonderheden in de agenda laten schrijven en aansporen op tempo. Concluderend kan worden gesteld dat de leerkrachten zonder methode, op de juiste manier de leerlingen in aanraking brengen met de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

Tot slot dragen veel spellen bij aan de ontwikkeling van executieve functies (SLO, 2019). Tijdens zowel de observaties als de resultaten van de vragenlijst, komt niet terug dat leerkrachten bewust spellen inzetten ter bevordering van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

Wat doen de leerkrachten van groep 8 van School A nu aan het stimuleren van de executieve functies planning, organisatie en timemanagement?

Uit de vragenlijst van de leerkrachten blijkt dat de leerkrachten veel doen om de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement en cognitieve functies te stimuleren. Om te leren plannen, moet de leerkracht het planningsproces vaak samen doorlopen met de kinderen (Dawson en Guare, 2022). Dit doen beide leerkrachten iedere maandag tijdens het plannen van de weektaak en op de momenten dat leerlingen huiswerk op krijgen. Hieruit kan geconcludeerd worden dat de leerkrachten op een goede manier bezig zijn met de executieve functie planning. Echter blijkt uit de observatie dat één van de leerkrachten een verbeterpunt heeft: helpt een planning maken bij moeite. Volgens Dawson en Guare (2022) fungeren leerkrachten als model voor het actieve gebruik van executieve functies. Stimulerende vragen kunnen helpend zijn. Uit de vragenlijst en observaties blijkt dat de leerkrachten vragen stellen die te maken hebben met de executieve functies. Dit is een sterk punt van beide leerkrachten. De leerkrachten werken beide met vaste routines. Dit zorgt ervoor dat het leren van buiten naar binnen gaat. De leerkracht heeft hier volgens Dawson en Guare (2010) een belangrijke rol in. Ook blijkt uit de vragenlijst en observaties dat beide leerkrachten werken met een timer. De leerkrachten maken de leerlingen bewust hoeveel tijd ze nog hebben. Ze leggen de verantwoordelijkheid bij de leerlingen.

Tot slot kan de leerkracht de executieve functies planning, organisatie en timemanagement stimuleren door het meegeven van huiswerk (Smidts en Huizings, 2022). Door het plannen, maken en inleveren van huiswerk, oefenen ze met de executieve functies. Uit zowel de vragenlijst als de observaties blijkt dat de leerkrachten regelmatig huiswerk meegeven. Tijdens het opgeven van huiswerk staan ze stil bij de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

Uit de observaties kan geconcludeerd worden dat de leerkrachten de juiste dingen doen om de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement te stimuleren. Beide leerkrachten geven aan dat ze weinig weten over executieve functies. Vanuit bovenstaande kan geconcludeerd worden dat de leerkrachten van beide groepen 8 onbewust bekwaam zijn.

Hoofdstuk 4: Conclusie

Hoofdstuk 4 bestaat uit twee delen. Allereerst worden de discussiepunten van dit onderzoek besproken. Vervolgens wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag door het theoretisch kader te verbinden met de praktijk. Tot slot zal er een advies worden gegeven vanuit de conclusie met aanbevelingen voor het ontwerp.

4.1 Discussie

De onderzoeker van dit onderzoek is de leerkracht van groep 8A. Dit zou van invloed kunnen zijn op de betrouwbaarheid volgens Van der Donk en Van Lanen (2016). Om betrouwbaarheid te vergroten, is het van belang zo objectief mogelijk te kijken. Dit heeft de onderzoeker gedaan. Door triangulatie toe te passen, wordt het onderzoek betrouwbaarder. Er zijn dan ook verschillende bronnen en manieren van data verzameling gebruikt. Zo zijn observaties uitgevoerd en vragenlijsten ingevuld. De observaties zijn op één dag uitgevoerd. Dit zou ook van invloed kunnen zijn op de resultaten. Om triangulatie toe te passen, zijn de resultaten van de observaties besproken met de leerkrachten en zijn de resultaten van de vragenlijsten met elkaar vergeleken.

Van Loo en van Doorn (2019) stellen dat gedrag waarneembaar is, maar executieve functies niet. In het contextonderzoek zijn observaties uitgevoerd waarin is gekeken naar gedrag. Vanuit deze gedragingen is geconcludeerd in hoeverre de leerlingen executieve functies beheersen. Er zou gekeken kunnen worden op welke andere manier geconcludeerd kan worden in hoeverre leerlingen executieve functies beheersen. Wel is betrouwbaarheid toegepast door de vanuit literatuur opgestelde doelen te verwerken in het ontwerp van de observatielijst.

Tot slot zijn in dit onderzoek ouders betrokken. Dawson & Guare (2010) stellen dat veel ouders de omgeving aanpassen wat zorgt dat leerlingen minder gebruik maken van executieve functies. Hierdoor hebben ouders misschien een verkeerd beeld van de beheersing van executieve functies van hun kind. In de vragenlijst voor ouders zouden open vragen toegevoegd kunnen worden waardoor inzichtelijker wordt op welke manieren de kinderen executieve functies inzetten.

4.2 Conclusie en advies

‘Hoe creëren de leerkrachten van groep 8 van School A een leeromgeving die de ontwikkeling van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement stimuleren om de overstap naar het voortgezet onderwijs kleiner te maken?’

De executieve functies planning, organisatie en timemanagement zijn volgens diverse bronnen mentale processen die een superviserende rol spelen bij denken en gedrag. Deze functies vallen onder cognitie en zijn nodig voor het uitvoeren van sociaal en doelgericht gedrag. Ze zijn onafhankelijke, hogere-orde cognitieve processen die efficiënt en doelgericht gedrag mogelijk maken. Ze staan in relatie met cognitieve functies. De ontwikkeling van executieve functies is afhankelijk van het opgroeien in contexten zoals thuis en school en is gekenmerkt door periodes van snelle en geleidelijke groei aldus Malfait (2020).

Tijdens onderwijstransities verandert er volgens Lebbink-Burmanjer (z.d.) veel op het gebied van executieve functies, en dit speelt steeds meer een rol op de middelbare school. Het is echter niet te verwachten dat een 12- of 13-jarig kind helemaal zelfstandig huiswerk kan plannen, organiseren en leren. Een kind tussen de 9 en 13 jaar ontwikkelt zich in planning en zelfevaluatie, en zou zelfstandig bepaalde taken moeten kunnen uitvoeren, maar voor andere aspecten is hulp nodig. Dit blijkt dan ook uit de resultaten van de vragenlijst voor ouders. Die geven aan dat 52% zelfstandig begint met het maken van huiswerk en heeft het op tijd af. Ouders geven aan dat ze moeten helpen met het plannen van huiswerk maar dat ze wel zelf beginnen.

De leerkracht heeft een grote rol bij het aanleren van vaardigheden door middel van een gepaste methodische aanpak. Door het maken en inleveren van huiswerk, spelen van spellen en het stellen van stimulerende vragen, kunnen leerlingen in groep 8 leren plannen, organiseren en timemanagement toepassen aldus Dawson en Guare (2022). Dit draagt bij aan het verminderen van moeite tijdens de overstap naar het voortgezet onderwijs. De leerkrachten van groep 8 op School A stimuleren de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement op een goede manier door het planningsproces samen door te lopen, vragen te stellen en huiswerk mee te geven. Ze werken met vaste routines. Er wordt geen vaste methode gebruikt voor de ontwikkeling van de executieve functies planning, organisatie en timemanagement. Ook worden er geen spellen inzet om de executieve functies te stimuleren. Uit de resultaten het contextonderzoek kan worden geconcludeerd dat leerlingen van groep 8 zowel thuis als op school de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement inzetten. Hoewel sommige leerlingen hier meer moeite mee hebben dan anderen, beheersen de meeste leerlingen deze executieve functies.

Een belangrijke conclusie is dat het belangrijk is om de executieve functies bij leerlingen te stimuleren en te ondersteunen, zodat ze deze goed kunnen inzetten zowel thuis als op school. Dit kan door middel van duidelijke structuur, regelmaat en feedback. Leerlingen moeten volgens Dawson en Guare (2022) hun eigen drijfveer gebruiken om de vaardigheden die bijdragen aan goed ontwikkelde executieve functies verder ontwikkelen en toe passen bij het uitvoeren van taken die horen bij planning, organisatie en timemanagement.

Kort samengevat, de leerkrachten van groep 8 van School A zijn bezig met de executieve functies planning, organisatie en timemanagement door het samen plannen, het opgeven van huiswerk en het werken met vaste routines. Op School A wordt geen vaste methode gebruikt om de executieve functies te stimuleren, maar de leerkrachten gebruiken hun eigen methodische aanpak (structuur en voorspelbaarheid) die de leerlingen in aanraking brengen met de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

Hoofdstuk 5: Ontwerpen

Hoofdstuk 5 rijkt de ontwerpeisen aan waaraan het ontwerp moet voldoen. Daarnaast worden doelen weergegeven die aan het eind van het ontwerp behaald moeten worden. Deze zijn opgesteld aan de hand van de resultaten van de literatuurstudie en het contextonderzoek.

5.1 Ontwerpeisen

5.1.2 Innovatiedoel

Het ontwerp biedt de leerkrachten een hulpmiddel om de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement bij de leerlingen van groep 8 van School A te stimuleren waardoor de overstap naar het voortgezet onderwijs kleiner wordt. Leerkrachten en ouders weten wat de executieve functies inhouden en hoe ze deze kunnen stimuleren. De leerlingen ontwikkelen zich in de executieve functies planning, organisatie en timemanagement.

5.1.2 Ontwerpeisen

Het ontwerp moet uitvoerbaar zijn voor de leerkrachten en leerlingen van groep 8.

Daarnaast moet het ontwerp betrekking hebben op de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement en uitvoerbaar zijn in de periode van maart tot en met mei.

Ontwerpeisen	Op basis van welke data is deze ontwerpeis geformuleerd?
Het ontwerp bevat informatie voor leerkrachten over de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.	Literatuur: Leerkrachten fungeren als model voor het actieve gebruik van executieve vaardigheden (Dawson en Guare, 2022). Context: Uit de resultaten van de vragenlijst (<i>bijlage 16</i>) blijkt dat de leerkrachten van groep 8 behoefte hebben aan meer kennis over executieve functies en praktische voorbeelden.
Het ontwerp zorgt voor aansluiting tussen ouders, leerkrachten en leerlingen.	Literatuur: Thuis en school zijn de belangrijkste contexten die van invloed zijn op de groei van executieve functies volgens Van Loo en van Doorn (2019). De relatie tussen kind en ouder en relatie tussen kind en schoolcontext is van belang (Dawson en Guare, 2010). Context: Uit de conclusie van het contextonderzoek blijkt dat veel ouders moeten helpen met het plannen van huiswerk.

Het ontwerp zorgt voor autonomie van de leerlingen in executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.	Literatuur: Leerlingen moeten vanuit (intrinsieke) motivatie de vaardigheden ontwikkelen en gebruiken bij het uitvoeren van taken en realiseren van doelen (Dawson & Guare, 2010). Context: Uit de observaties van de leerlingen (<i>bijlage 14</i>) blijkt dat er veel verschillen zitten tussen leerlingen op het gebied van executieve functies.
Het ontwerp zorgt voor ontwikkeling van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.	Literatuur: Veel spellen stimuleren de ontwikkeling van executieve functies (SLO (2019). Daarnaast bieden spellen veel cognitieve uitdaging (Van der Westerlaken-Vriens, 2021). Context: Uit de observaties en vragenlijst blijkt dat leerkrachten geen spellen inzetten ter bevordering van de executieve functies: planning, organisatie en timemanagement.

Literatuurlijst

- Baars, M. A., Bijvank, M. N., Tonnaer, G. H., & Jolles, J. (2015). *Self-report measures of executive functioning are a determinant of academic performance in first-year students at a university of applied sciences*. *Front. Psychol.* 6,1131.
- CBS. (z.d.). *Voortgezet onderwijs*. Geraadpleegd op 13 december 2022, van <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/voortgezet-onderwijs>
- Cooper- Kahn, J., & Foster, M. (2014). *Executieve functies versterken op school*. Amsterdam: Hogrefe.
- Dawson, P., & Guare, R. (2010). *Executieve functies bij kinderen en adolescenten: Een praktische gids voor diagnostiek en interventie*. Amsterdam: Hofgreffe.
- Dawson, P., & Guare, R. (2010). *Executive skills in children and adolescents: A practical guide to assessment and intervention*. Guilford Press.
- Dawson, P., & Guare, R. (2022). *Executieve functies bij kinderen en adolescenten: Een praktische gids voor diagnostiek en interventie*. Amsterdam: Hofgreffe.
- Diamond, A., & Lee, K. (2011). *Interventions show to Aid Executive Function Development in Children 4-12 Years Old*. Geraadpleegd op 19 december 2022, van <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3159917/>
- Driessen, G., Doesborgd, J., Ledouw, G., Overmaat, M., Roeleveld, J., & Van der Veen, I. (2005). *De overgang naar het voortgezet onderwijs*. Geraadpleegd op 16 november 2022, van [rapport-r1631.pdf \(ru.nl\)](#)
- Inspectie van Onderwijs: Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2015). *Overstappen in Eindhoven: Een onderzoek naar de knelpunten en succesfactoren bij de overgang van po naar vo*. Geraadpleegd op 30 oktober 2022, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/publicaties/2015/02/16/overstappen-in-eindhoven>
- Korpershoek, H., Kuyper, H., & Van der Werf, M. P. C. (2014). *Differences in students' school motivation: A latent class modelling approach*. *Social Psychology of Education*, p. 18.
- Lebbink-Burmanjer (z.d). *Executieve functies: slim maar...* Geraadpleegd op 13 december 2022, van <https://www.eigenwijsleren.nl/executieve-functies-slim-maar/>
- Lecompte, D., De Bleeker, E., Janssen, F., Vandendriesschie, F., Hulselmans, F., De Hert, M., . . . Wampers, M. (2006). *Executieve functies*. Supplement bij *Neuron*, 11(7), 3.

- Malfait, C. (2020). *Groeien in executieve functies. Hoe? Zo!: De basis voor zelfsturing en leren leren. Praktijkboek voor het basisonderwijs*. Leuven: Lannoo Campus.
- School A. (z.d.). *Missie*. Geraadpleegd op 23 oktober 2022, van <http://www.mijnpleinschoolwijze.nl/Onze-School/Missie-en-Visie>.
- Norman, D.A., & Shallice, T. (1986). *Attention to Action*. In: Davidson R.J., Schwatz G.E., Shapiro D. *Consciousness and Self-Regulation*. Springer, Boston, MA.
- SLO. (z.d.). *Toelichting executieve functies*. Geraadpleegd op 12 februari 2023, van <https://www.slo.nl/thema/meer/werken-executieve-vaardigheden/>
- SLO. (2019). *Executieve functies: een handreiking*. Geraadpleegd op 19 december 2022, van <https://www.slo.nl/thema/meer/jonge-kind/executieve-functies/>
- Smidts, D. (2018). *Zelfsturing in de klas: Over aandacht, executieve functies en rust*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Smidts, D., & Huizinga, M. (2022). *Gedrag in uitvoering: Over executieve functies bij kinderen en pubers (2^e druk)*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Timmermans, A. C., Kuyper, H., & Van der Werf, M. P. C. (2013). *Schooladviezen en onderwijsloopbanen: voorkomen, risicofactoren en gevolgen van onder- en overadvisering*. Groningen: GION.
- Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2016). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Coutinho.
- Van der Westerlaken- Vriens, H. (2021). *Speel je vaardig: Een praktisch boek om executieve functies te ontwikkelen met behulp van spellen*. Bergen op Zoom: De Groot Drukkerij.
- Van de Wiel, M. (2018). *Executieve functies in de klas: maak leren sterk*. Dordrecht: Instondo.
- Van Loo, F., & Van Doorn, E. (2019). *Mediërend leren*. Amsterdam: Boom.
- Verhagen, S. (2008). *Participatie en maatschappelijke ontwikkeling* (oratie Hogeschool Utrecht)
- Verschueren, K., & Koomen, H. (2016). *Handboek Diagnostiek in de leerlingenbegeleiding: Kind en context*. Antwerpen: Garant.
- Woorden.org. (z.d.). *De leeromgeving*. Geraadpleegd op 13 december 2022, van <https://www.woorden.org/woord/leeromgeving>